

FRANTIŠEK TICHÝ

24. 3. 1896 - 7. 10. 1961

František Tichý nepatřil nikdy k širším hnutím a školám, jejichž tvůrčí problémy byly řešeny generačními skupinami. Jeho dílo je dílem umělce, který šel sám. Je dílem jedné z nemnoha osobností českého malířství, které hledaly v Paříži na vlastní vrub, na vlastní nebezpečí, na vlastní zodpovědnost. Těžké a tvrdé okolnosti způsobily, že jeho etika je revoltující etikou prokletého básníka. Opravdu byl z jejich rodu. Z rodu Baudelairova, jehož tvář několikrát evokoval, Rimbaudova, k jehož Opilému korábu nakreslil tak čistý výtvarný doprovod, Mallarméova, jehož symbol labuti se stal Tichému právě ve smyslu autora sonetu *Le vierge, le vivace et le bel aujourd'hui* synonymem ticha. Dal českému malířství, co mu dlouho chybělo; obohatil je o zcela zvláštní rozměr. Jeho generaci jistým způsobem charakterizuje touha uspořádat současný svět jinak a sny „o svobodě ducha“ a o „svobodném lidství“ měnit v konkrétní skutečnost. Svě mládí, nejvnímavější a nejcitlivější léta, prožívali v období války 1914-1918, byli otřeseni vším tím, co přináší válka, a sblížovala je společná chuť ke svobodnému životu, vitalismus myšlenky. Domnívali se, že musí bojovat proti strůjčům všeho utrpení, jež zachvátilo Evropu, i proti filozofii a uměleckým názorům, vyvolávajícím jen idylickou náladovost, sentimentalitu, zakrývající mnohdy pouhou myšlenkovou pohodlnost.

František Tichý se narodil 24. března 1896 v Praze na Smíchově Alžbětě a Aloisu Tichým. Byl dítětem pražské periferie, obklopeným prostředím nehýčkajícím, drsným, deprimujícím, vedle staršího bratra Václava a sestry Antonie, kterou těžké onemocnění v dětství zbavilo zraku. Miloval ale své rodiče - ještě jako dvacetiletý o nich vždy hovořil s prostou a uctivou něhou. Tatínek byl vyučený bednář, jehož donutily životní okolnosti několikrát ke změně zaměstnání.

Ve čtrnácti letech se František Tichý šel učit řemeslu tiskaře u Koppeho, který byl zároveň jeho prvním učitelem kresby. Ve smíchovské pokračovací škole si učitelé

všimli jeho nadání a učili jej kreslení. V osmnácti letech stál František Tichý na prahu života právě v okamžiku, kdy začala světová válka. Účasti v ní byl sice ušetřen, ale jeho starší bratr Václav se vrátil z fronty po těžkých zraněních s amputacemi nohou.

František Tichý se ocitá bez zaměstnání mezi propuštěnými zaměstnanci. Tehdy začíná v jeho životě nebezpečná mezihra, ve válečných letech jde z provizoria do provizoria. Mladý adept umění, kreslící už v letech 1915 a 1916 pod vlivem Naskovým, se přihlásil na podzim roku 1917 na Akademii výtvarných umění. Nikdy však nebyl vzorným posluchačem, akademie mu v ničem nevyhovovala a opustil ji ještě před absolutoriem.

V těchto letech před odchodem do Paříže v roce 1930 byla šíře jeho zájmů, činnost a výtvarná práce značná i úspěšná. Především je to jeho práce v oblasti scénografie, která je považována za velmi důležitou v souvislosti s formací jeho výtvarného světa, v němž velmi často dominují právě prvky, z nichž se skládá divadlo nebo jsou jeho neodmyslitelnou součástí. Působil též jako knižní grafik, nelze opominout ani kresby pro děti. Ve svém malířském díle v té době se zabývá portréty, kde významné místo zaujímá námět matky. Vývojově tím nejzávažnějším, co kromě podobizen ve dvacátých letech vzniklo, jsou obrazy z prostředí cirkusu. Svět manéží, klaunů, hrazdařů a krasojezdkyň neobjevil až v Marseille či v pařížském cirku Médrano, ale nesl jej v sobě už od svého dětství. Všechno v té době však teprve zrálo. Tehdy - uprostřed života, pln vnitřní nespokojenosti, která přesahovala do nespokojenosti nad prací, jej začal lákat široký svět. Od listopadu 1930 začíná velká pařížská kapitola jeho života a tvorby.

Do Francie odjíždí doprovázen Marií Hráskou, svou budoucí ženou. Než přijel do Paříže, prošel důležitým intermezzem, třemi měsíci pobytu v Marseille. Sem patří také prosté a radostné setkání s českými cirkusovými artisty z cirkusu Pinderova. Zde směl, tentokrát ve velké blízkosti, sledovat a poznávat životní rytmus artistů, nespokojenost a rizika výcviku, mnohahodinovou tvrdou práci. V cirkusu však Tichý nemaloval; to nejdůležitější, co v Marseille namaloval, bylo několik krajinářských studií.

V Paříži se objevuje již bez prostředků, avšak chce znovu malovat a je rozhodnut svobodu pro svou práci vykupovat i nespokojeností člověka, který si vydělává jenom příležitostnou prací. V Clichy, na okraji Paříže, měl blízko k ubohým koloniím baráků,

kde v obydlích, postavených doslova z troskek, žily trosky lidských existencí. Byl to však právě tento život na dně, kterým Tichý asi potřeboval projít, aby se dostal na cestu do hlubin lidské existence, jak ji v různých směrech hledalo celé moderní umění. Toto jsou také ony Tichého „ponuré krajiny, kouty a periferie velkoměsta, plné zakletých tajemství a tíživých lidských osudů“. Druhou skupinu pařížských obrazů tvoří cyklus vedut z vnitřního města. Je to jiná Paříž - udržovaná, pěstěná a půvabná v ranním a dopoledním světle. Během prvních dvou pařížských let tvorba Tichého rychle dozrávala a přinášela už první mistrovská díla (*Zelený clown, Capriccio, Balance*). V té době je také utvářen - jaksí zpětně - i domovem. Udržuje korespondenci s přáteli z mládí, s lidmi z oblasti kultury, s umělci své generace. Je kritický k Praze zrovna tak jako k Paříži, je kritický především k sobě samému.

Klauni z pařížských let Františka Tichého už nejsou šašci českých cirkusů, je to typ docela jiný, klaun melancholický, podobný spíš kultivovanému pierotovi. Pod drobnou čepičkou, pod ryšavou nebo šarlatovou parukou není nikdy úsměv, ale stesk, jistě už stopa, náznak těžkomyslnosti. V tvářích klaunů však nikde nenalezneme autoportrétní rysy. Klauni stojí netečně v manéži, zdraví publikum, balancují s talíři, s míčem na nose, hrají na mandolínu, zpívají, v dolce far niente leží na divanech. Toto téma se posléze stane jedním z nikdy neukončených a definitivně neuzavřených děl.

V letech 1931-1932 vytvořil František Tichý skupinu kreseb a obrazů s náměty toreadorů a býčích zápasů, které patří k jeho nejkrásnějším dílům. Tvář zápasníka s býky opět vyjadřuje smutek, vratkou lásku i rychlé opovržení davů, rub slávy, vložený do jedné fyziognomie (*Torero*, 1931).

V roce 1933 vytvořil František Tichý první obraz ze série dalších na námět R. L. Stevensona *Lod' mrtvých*. Zde se jako důležitá složka jeho díla zvláště projevila imaginace, jejíž cíle se u Františka Tichého dotýkají problému spojování konkrétní skutečnosti se snovými vidinami. Nyní, kdy úroveň a napětí tvorby neustále stoupá a zesiluje se, vzniká další celistvá skupina obrazů, z nichž alespoň některé z nich se zcela nepochybně posouvají - nejenom exotickým námětem a obsahem, ale především výtvarnou evokační hodnotou a zcela mimořádnou kulturou invenční, kompoziční, barevnou - do souvislostí evropské malby. To jsou *Bílí černoši* z let 1931-1936.

V jejich definitivní podobě z roku 1936 z temné stínohry početných postav vystupují hrozivé masky; jejich děs na rozdíl od tváří z Lodi mrtvých, znetvořených smrtí, k nám mluví z hlubin času, dalek a kultur řečí neznámých magických rituálů...

Démonický svět přechází v tomto období tvorby i do děl inspirovaných Paříží, dokonce tím, co patří k největším půvabům tohoto města. Obraz *Terasa kavárny* z roku 1936 přes patrný posun vnitřní kvality patří právě do těchto souvislostí. I když Paříž tehdy žila umělecky ve znamení surrealismu a Tichý se nemohl vyhnout této atmosféře, byl jako umělec v podstatě povahy konzervativní a jeho kompozice nelze posuzovat měřítky surrealismu.

V roce 1935 se vrací do Prahy, kde znovu nalézá své staré přátele. Po celých pět let pobytu v Paříži maloval František Tichý tváře jen jako typy, tváře masky a tváře symboly, nikoli jako analýzu individuální fyziognomie - s výjimkou snad dvou či tří portrétních kreseb. V roce 1936 vzniká první z nové řady portrétů, které nadále půjdou dílem téměř až do konce. Je to podobizna *Josefa Sudka*, jedno z mistrovských děl, první z trojice Sudkových podobizen. Vztah malíře a modelu je tak hluboký, osobní sepětí, porozumění úplné a bezprostřední - včetně naprosté tolerance portrétovaného - že nad touto vzájemnou důvěrou může vzniknout jedna z nejpozoruhodnějších portrétních analýz českého malířství. Intenzity je dosahováno studií velmi reálných a nelitostně viděných fyziognomických rysů, což připomíná Toulouse-Lautreca. Portrétů z let třicátých až do let druhé světové války je jen několik, jednou z nejkrásnějších podobizen z roku 1942 je podobizna Antonína Venerý.

V roce 1936 patří František Tichý zcela jednoznačně do okruhu Umělecké besedy. Na členské výstavě v dubnu mu byla jako prvnímu udělena nově ustavená cena Umělecké besedy. Ještě téhož roku však dochází k roztržce a Tichý pak vystavuje na členské expozici Spolku výtvarných umělců Mánes.

V roce 1938 zahajuje drobná kresba *Milosrdný samaritán* dlouhou řadu děl, jejichž námět Starého i Nového zákona určuje tvorbu až do roku 1949. Díla Františka Tichého s tematikou Písma jsou symboly života doby, let druhé světové války, která skýtala dost tragických podnětů, aby se citlivý umělec obrátil k této tematice, když tlak okolností mu nedovolil vyslovit se přímo. V širokém rozpětí let 1938 až 1949 vznikaly

různé realizace námětu, námět *Zvěstování*, celá řada variant pašijových témat, několik podobizen tváře *Jana Křtitele*.

V letech 1936 až 1949 se František Tichý věnuje i dalšímu tematickému okruhu, a to je commedie dell'arte, znovu se objevuje téma harlekýna. V roce 1944 vzniká *Slepy harlekýn*, jeden z vrcholů jeho tvorby, obraz, jenž překračuje hranice českého umění.

Léta 1939 až 1942 jsou rovněž obdobím ilustračních cyklů. Vznikly tři proslulé ilustrační cykly: ke Stevensonovu *Podivnému případu doktora Jekylla a pana Hyda*, k *Romanetům* Jakuba Arbesa a posléze k *Příběhům Dona Quijota*. Jeho schopnosti virtuózně ovládat grafické techniky přispěly také k tomu, že byl po válce v roce 1946 jmenován profesorem Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. Jeho otevřený postoj proti násilnickému komunistickému režimu a jeho dogmatickým metodám však způsobil, že byl po pěti letech velice úspěšného působení z této funkce odvolán a nadále mu byla znemožňována významnější činnost. Výrazem těžké vnitřní krize jsou obrazy oběšených harlekýnů z let 1948 a 1949, tragické finále, poslední velké téma Františka Tichého.

Po roce 1950 pokračuje ještě řada podobizen portrétem přítele *Františka Chocholy*, poslední podobizny jsou již ale jen náznaky.

Grafikou se začal Tichý soustavněji zabývat až od počátku čtyřicátých let a grafika se stala nakonec jediným zdrojem obživy, když mu jiné uplatnění bylo znemožněno. Duševní otřes a zhoubná nemoc jej však od dubna roku 1959 až do smrti úplně vyřadily z práce, což způsobilo, že zemřel v naprosté chudobě. Začaly se objevovat těžké nervové indispozice, vracejí se depresivní stavy. Zemřel 7. října 1961. Z umělcovy tváře, sesuté utrpením, nemohla být snata posmrtná maska.